

AMURGUL IDOLILOR

Friedrich Nietzsche, filozof al culturii, filolog, scriitor, una dintre personalitățile ilustre ale gândirii moderne din secolul al XIX-lea, s-a născut la 15 octombrie 1844 la Röcken, lângă Lützen, în Germania, într-o familie de pastori luterani. După studiile liceale la colegiul din Pforta urmează cursurile universităților din Bonn și Leipzig, mai întâi la facultatea de teologie, apoi la cea de filologie clasică, avându-l ca profesor pe cunoscutul Friedrich Wilhelm Ritschl. Distingându-se, încă din timpul studiilor, ca un strălucit cercetător, Nietzsche este propus de Ritschl pentru catedra de filologie clasică la Universitatea din Basel, pe post de profesor, post pe care-l ocupă în 1869. Din acea perioadă datează prietenia lui Nietzsche – el însuși muzician și compozitor – cu Richard Wagner, ale cărei personalitate și operă au avut asupra gândirii nietzscheene o influență substanțială. Decisiv a fost însă pentru această gândire contactul cu filozofia lui Schopenhauer. În 1872 apare *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*, studiu de un deosebit ecou; între 1873–1876, *Considerații inactuale* – o culegere de studii și reflecții filozofice. Începând din 1876, starea sănătății sale se înrăutățește treptat, astfel încât, în 1879, renunță la postul de profesor, stabilindu-se alternativ în Elveția, la Sils-Maria pe valea Innului, în Italia și în sudul Franței, și consacându-se doar scrisului. Din 1878 datează *Omenesc, prea omenesc*, în 1881 apare *Aurora. Gânduri asupra prejudecăților morale*, în 1882, *Știința voioasă*, în 1883–1884, *Așa grăit-a Zarathustra*, în 1886, *Dincolo de bine și de rău*, în 1887, *Despre genealogia moralei*, precum și noi ediții ale lucrărilor anterioare. În 1889 apare *Amurgul idolilor*. În același an, Nietzsche, grav bolnav psihic, este internat în diferite clinici. După câteva intervale de remisiune, în care se ocupă de reeditări, de traduceri din operele sale și își continuă corespondența, se stinge din viață în 1900 la Weimar.

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru
Corector: Elena Dornescu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Friedrich Nietzsche
Götzen-Dämmerung oder Wie man mit dem Hammer philosophiert

© HUMANITAS, 1994, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NIETZSCHE, FRIEDRICH
Amurgul idolilor sau Cum se filozofează cu ciocanul /
Friedrich Nietzsche; trad.: Alexandru Al. Șahighian. –
Ed. a 5-a. – București: Humanitas, 2012
ISBN 978-973-50-3608-9
I. Șahighian, Alexandru Al. (trad.)
821.112.2-96=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382; 0723 684 194

NOTA TRADUCĂTORULUI

„A ameliora stilul înseamnă – a ameliora ideea, și nimic altceva“, ne spune filozoful.

Cu extraordinara lui formație de filolog, căreia i se asociază o vitală percepție a tendințelor evolutive ale vorbirii, ca și a formelor mai vechi, Nietzsche recurge la cele mai diverse resurse și straturi ale limbii, la o pluralitate de semnificații (chiar și contradictorii) ale cuvântului, ale căror alăturare și coexistență pot să surprindă, să irite, să contrarieze așteptările cititorului. Instinctul lui Nietzsche în ce privește limba se dovedește a fi, din perspectiva de astăzi, remarcabil de sigur, de creativ și, cel mai adesea, de modern (aproape că ești uneori tentat să spui de-a dreptul: „postmodern“).

El rămâne totuși sceptic referitor la capacitatea limbii de a exprima adevărul, considerând-o un mediu întru totul îndoielnic al acestuia, dar și, în general, sceptic în fața posibilității unei cunoașteri absolute. Acestei atitudini îi corespunde caracterul lacunar, predilect aforistic, relativist și paradoxal, nu în ultimul rând ironic-parodic al scrierilor nietzscheene, care-l

obligă pe cititor să-și abandoneze eventualele preferințe acordate unui anume „unghi de lectură“, în favoarea unei lecturi globale.

Optând cu necesitate pentru mlădierea rigorii cu totul „germane“ a gândirii sale, Nietzsche realizează o mișcare de alternanță, o circulație între cuvinte și sensuri – nu lipsită și de o anume excentricitate –, treceri și schimbări neașteptate din și în registre stilistice diferite. Uneori, printr-un singur cuvânt luat în răspăr ori printr-o întorsătură de frază, Nietzsche preia, mimează, parodiază limbajul a diferiți autori moderni sau antici, stilul lapidar roman, limbajul biblic etc.; aceste „jocuri“ vizează mobilitatea și disponibilizarea minții, „*piciorul ușor* în ale spiritului“, iar veselul neastâmpăr ce răzbate pe alocuri de aici, acea „voioșie care e lucrul cel mai greu de înțeles la noi [filozofii]“, nu-i doar un simplu mod de a te „reface“ de pe urma ostenețelor seriozității, ci și un element esențial al gândirii: căci stângăcia greoaie a gestului spiritual, atât de potrivită după unii cu chestiunile serioase, grave, nu face decât să rateze adevărul: „gândirea se cere învățată așa cum dansul se cere învățat, *ca* un fel de dans...“

În confruntarea cu „dansul“ pe frânghie al gândirii nietzscheene, traducătorul, aflat în căutarea soluțiilor sale, s-a străduit în mod necesar să țină seama de toate aceste aspecte nu totdeauna pe deplin conciliabile. E de presupus, de aceea, ca, pe lângă eventualele reușite,

el să fi trebuit să consemneze, câteodată, și unele limite greu de depășit. Dar în cele din urmă nu-i nimic neobișnuit într-asta, o traducere *absolută* fiind o posibilitate față de care, la rândul nostru, se cuvine să rămânem sceptici.

ALEXANDRU AL. ȘAHIGHIAN

CUVÂNT ÎNAINTE

Să-ți păstrezi voia bună în toiul unei activități sumbre și peste măsură de plină de răspundere nu-i o ispravă mărunță: și totuși, ce-ar fi încă mai necesar ca voia bună? Nu-i lucru să izbutească la care să nu-și aibă partea și exuberanța. Abia excesul de forță e dovada forței. – O *reconsiderare a tuturor valorilor*, semnul acesta de întrebare atât de negru, de enorm, încât își aruncă umbra asupra celui ce-l pune – o astfel de misiune-destin te silește în fiecă clipă să alergi la soare, să scuturi de pe tine o gravitate ce-a devenit apăsătoare, mult prea apăsătoare. Orice mijloc e bun în acest scop, orice „caz“ e un caz fericit. Mai ales *războiul*. Războiul a fost dintotdeauna marea înțelepciune a tuturor spiritelor devenite prea interiorizate, prea adânci; chiar și în rănire mai există forță tămăduitoare. O maximă, a cărei proveniență n-o voi divulga curiozității savante, mi-a fost de mult timp maxima călăuzitoare:

*increscunt animi, virescit volnere virtus.*¹

1. „Sufletele cresc, vitejia se înputernicește prin rană“ (Furius; trad. din latină de David Popescu) (*n.red.*).

Un alt mod de întremare, care în anumite împrejurări mi-e încă și mai bine-venit, e acela *de a iscodi idolii ciulind urechea la ei*... Există în lume mai mulți idoli decât realități: acesta-i „ochiul *meu* rău“ pentru lumea asta, aceasta-i și „*urechea* mea rea“. Să pui odată aici întrebări cu *ciocanul* și să auzi poate drept răspuns acel faimos sunet înfundat care vorbește de intestine balonate – ce desfătare pentru cel ce mai are urechi și îndărătul urechilor –, pentru mine, psiholog bătrân și momitor de guzgănime, în fața căruia tocmai cele ce-ar vrea să rămână mute *se fac neapărat auzite*...

Și această scriere – titlul o trădează – e înainte de toate o recreare, o pată de soare, o escapadă în trândăveala unui psiholog. Poate și un nou război? Și sunt cumva iscodiți noi idoli?... Această mică scriere e o *mare declarație de război*; și în ce privește iscodirea idolilor, de data asta nu-i vorba de idoli unei epoci, ci de idoli *veșnici* care sunt aici atinși cu ciocanul ca de un diapazon – nici nu există idoli mai vechi, mai convinși, mai plini de ei... Și nici mai găunoși... Asta nu împiedică să fie cei în care *se crede cel mai tare*; de altfel, mai ales în cazul cel mai elevat, nu se spune nicidecum idol...

Torino, 30 septembrie 1888,
în ziua în care a fost încheiată Cartea întâi
a *Reconsiderării tuturor valorilor*

FRIEDRICH NIETZSCHE

MAXIME ȘI SĂGETȚI

1

Trândăvia stă la originea oricărei psihologii.¹ Cum așa? Să fie oare psihologia – un viciu?

2

Chiar și cel mai curajos dintre noi nu are decât arareori curajul să facă ceea ce într-adevăr *știe*...

3

Pentru a trăi singur, trebuie să fii animal sau zeu – spune Aristotel. Lipsește cel de-al treilea caz: trebuie să fii ambele – *filozof*...

4

„Orice adevăr e simplu.“ – Nu-i asta o dublă² minciună?

1. Parafrizarea unui proverb german: *Müßiggang ist aller Laster Anfang* („Trândăvia stă la originea oricărui viciu“) (*n.tr.*).

2. Joc de cuvinte bazat pe alternanța dintre *einfach* (care înseamnă „simplu“, dar și „compus dintr-o singură parte“) și *zweifach* („dublu“) (*n.tr.*).

5

O dată pentru totdeauna: multe lucruri *nu vreau* să le știu. – Înțelepciunea trasează și cunoașterii limite.

6

În propria-ți natură sălbatică te recreezi cel mai bine de pe urma ne-naturii tale, a spiritualității tale...

7

Cum așa? Omul să fie doar o eroare a lui Dumnezeu? Ori Dumnezeu doar o eroare a omului?

8

Din *Școala de război a vieții*. – Ceea ce nu mă ucide mă-ntărește.

9

Ajută-te singur: atunci fiecare te mai ajută. Principiul iubirii aproapelui.

10

A nu comite nici o lașitate împotriva propriilor fapte! A nu le abandona pe urmă! – Remușcarea e necinstită.

11

Poate fi un *măgar* tragic? – Să te prăpădești din cauza unei poveri pe care nici s-o cari și nici s-o lepezi nu poți?... E cazul filozofului.

12

Dacă dispui de acel *de ce?* al vieții, te împaci cu aproape orice *cum?*. – Omul *nu* aspiră la fericire; asta o face doar englezul.

13

Bărbatul a creat-o pe femeie – oare din ce? Dintr-o coastă a Dumnezeului său – a „idealului” său...

14

Ce faci? Cauți? Ai vrea să te-nzecești, să te-nsutești? Cauți aderenți? – Caută *zerouri*!

15

Oamenii postumi – eu spre exemplu – sunt mai prost înțeleși decât cei aflați în pas cu timpul, dar mai bine *auziți*. Mai precis: nu suntem niciodată înțeleși – *de aici* și autoritatea noastră...

16

Între femei. – „Adevărul? O, dar nu-l cunoașteți! Nu-i oare adevărul un atentat la pudoarea*¹ noastră?”

1. Semnul tipografic * cu care sunt marcate în text unele cuvinte indică faptul că ele apar la Nietzsche în limba franceză, traducătorul preferând totuși în câteva cazuri – pentru evitarea unei inadecvate impresii de prețiozitate – transpunerea lor în română. Asteriscul a mai fost folosit și atunci când forma cuvântului francez întrebuințat de Nietzsche apare nedistinctă de

17

Acesta-i un artist așa cum îmi plac mie artiștii, modest în cerințele lui: nu vrea de fapt decât două lucruri, pâinea sa și arta sa – panem et *Circen*...

18

Cine nu știe să imprime lucrurilor voința sa, cel puțin le mai imprimă un *sens*: adică el crede că înlăuntrul lor se și află cuprinsă o *voință* (principiul „credinței“).

19

Cum așa? Ați ales virtutea și înalta ținută morală, și totodată vă uitați cu pizmă la avantajele celor fără de rețineri? – Dar alegând virtutea, omul *renunță* la „avantaje“... (unui antisemit pe ușa casei).

20

Femeia deplină comite literatură așa cum ar comite un mic păcat: de probă, în treacăt, căutând în jur dacă o vede cineva și *pentru ca* s-o vadă...

21

A te tot vâri numai în situații în care nu-ți sunt permise falsele virtuți, ba mai mult, în care, precum dansa-

cea românească (ca de exemplu pentru cuvintele „parfum“, „libertin“ etc.). – În ce privește celelalte cuvinte împrumutate cu o anume frecvență de filozoful german și din alte limbi (cum ar fi italiana, engleza ș.a.), ele au fost preluate ca atare, apărând în textul românesc, ca și la Nietzsche, nediferențiate tipografic (*n.tr.*).

torul pe frânghie, ori pici, ori te ții în picioare – ori izbutești să scapi...

22

„Oamenii răi n-au cântece.”¹ – Cum se face că rușii au cântece?

23

„Spiritul german”: de optsprezece ani o contradicție în adjecto.

24

Tot căutând începuturile, ajungi rac. Istoricul privește înapoi; în cele din urmă și *crede* înapoi.

25

Starea de mulțumire te apără până și de răceală. Când s-a mai pomenit ca o femeie să răcească, știindu-se bine îmbrăcată? – Am în vedere cazul în care abia dac-ar fi îmbrăcată.

26

Îi suspectez pe toți sistematicienii și mă feresc din calea lor. Voința de sistem e o lipsă de onestitate.

1. Proverb german: *Wo du singen hörst, laß dich ruhig nieder, / Böse Menschen haben keine Lieder* („Acolo unde auzi cântându-se, fă liniștit un popas, / Oamenii răi nu știu să cânte”) (*n.tr.*).

CUPRINS

<i>Nota traducătorului</i>	5
Cuvânt înainte	9
Maxime și săgeți	11
Problema lui Socrate	21
„Rațiunea“ în filozofie	29
Cum a ajuns în sfârșit „lumea adevărată“ o fabulă	37
Morala ca antinatură	39
Cele patru mari erori	47
„Amelioratorii“ omenirii	59
Ce le lipsește germanilor	65
Incursiunile unui inactual	75
Ce le datorez anticilor	131
Ciocanul grăiește	141